

197P/197X

Fred Karlsson (Turku)
ONKO EKSIStENTIAALILAUSEEN KÄSITTE TÄR-
PEELLINEN SUOMEN KIELEN KUVAVUOKSESSA?

EkSistentiaalilauseiden (e-lauseiden) kategoria on ollut hyvin näkkyvästi esillä suomea koskevassa lauseopillisessa keskustelussa aina siitä lähtien, kun Osmo Ikola 1950-luvulla otti käsitteen merkittäiseen käyttöön. Ikolan ajatuksia edelleen kehittäen Aimo Hakanen on myöhemmin ehdottanut, että suomen lauseet jakautuisivat kahteen perusrühmään, e-lauseisiin ja normaallilauseisiin.

E-lauseen käsitteen määrittelyssä ei ole päästy yksimielisyyteen. Ratkaisevimpina kriteereinä on usein pidetty subjektin sijainvalintaa, erityisesti partitiivisubjektin mahdollisuutta.

Mutta on vedottu muihinkin syntaktisiin kriteereihin, erityisesti sanajärjestykseen, predikaattiverbin merkitykseen ja kongruenssi-suhteisiin. Prototyypisintä e-lauseina on pidetty semmoisia lauseita, missä

- (1) remaattinen subjekti-NP viilttaa tekstuaalisesti uuteen tarkoitteeseen; jaollistatarkoitteisena subjekti yleensä on partitiivisissa,
 - (2) subjekti sijaitsee predikaatin jäljessä,
 - (3) predikaattiverbi on intransitiivinen ja merkitykseltään "ekSistentiaalinen", ja
 - (4) predikaattiverbi on yksikön III persoonassa.
- Tällaisia mahdollisimman selväpiirteisiä, puhdasverisiä e-lauseita olisivat siten esim. (5,6).

(5) Autotallissakin on vettä.
(6) Katosta riippui lepakoita.
On kuitenkin monia lauseita, jotka eivät noudata kaikkia kriteereitä (1-4), ja joitten kuulumisesta e-lauseiden kategoriaan siksi ollaan eri mieltä. Näitä tapauksia ovat esim. (7,8,9).

- (7) Vettä oli autotallissakin.
- (8) Viestissä juoksee uusi mies.
- (9) Tässä on selvät todisteet.

Tällisten luokitusvaikeuksien lisäksi on syytä ottaa huomioon, että useimmat yllä mainituista kriteereistä (1-4) eivät itse asiassa ole e-lauseiden ominaispiirteitä, vaan suomen lauseopilliseen

kuvaoksen yleisiä ongelmia, ts. piirteitä, joita tavataan muissa-kin lauseissa kuin ekSistentiaaliksiki kateotuisissa. Esimerkiksi subjektin remaattisuus ja loppuasemaisuus (1,2) on osa laajempaa ilmiötä, nimittäin (minkä tahansa lauseiden) tematiikkaa. Remaattinen subjekti-NP on usein subjektin jäljessä transitiivisissäkin lauseissa (10,11).

(10) Kekkosen asetti ensimmäisensä ehdokkaakseen SDP.

(11) Pommin löysi hiekkaa kuopsauttanut koltra.

Predikaatin inkongruenssin (4) suhteen taas voidaan todeta suomessa olevan yleinen pyrkimys siihen, että mon.nom. muotoinen NP kongruoi predikaatin kanssa luvussa edeltäessään predikaattia (12) mutta ei sitä seuratesaan (13).

(12) (?) Teltat ovat pystytettävä nopeasti. (obj.kongr.)

(13) Viestissä juoksee uudet miehet. (puhek.inkongr.)

Tuntuu näin ollen siltä, ettei e-lauseille voi esittää millille omilla remaattisuus, ei sanajärjestyks eikä kongruenssi. Mitä taas tulee subjektin sijamerkinntään (erityisesti partitiivisubjektisuuteen), on pantava merkille, että tämä kriteeri ei rajaa omaa lauseyyppidään. Eivätkään myöskään partitiiviojektiset lauseet muodosta omaa lauseyyppidään. E-lauseet siis eivät ainakaan selvästi hahmottu omaksi rakennetyypikseen.

Näiden ja eräiden muidenkin seikkojen valossa haluan pohdella otsikossa mainittua kysymyksenasettelua: Onko e-lauseen käsite itse asiassa tarpeellinen suomen kielen lauseopin kuvauksessa? Vai voidaan se Occamin partaveistit käyttäen poistaa tarpeettomana? Viime mainituissa tapauksessa joutuisimme toteamaan, etteivät e-lauseet muodosta rakenteellisesti luonnollista luokkaa. Kyseessä on pikemminkin joukko yleisiä syntaktisia ongelmia, jotka risteytyvät ekSistentiaaliksiki nimitetyissä lauseissa, mutta jotka eivät ole niiden lauseiden erityistuntemerkkejä.

Kysymyksenasettelu koskee siis suomen lauseopin kuvauksen käsitteennuodostusta. Ongelmani on, onko e-lauseen käsite tarpeellinen vai ei. Ei siis ole kyse termeistä, siltä, miten kyseistä lauseita pitäisi nimittää, vaan siitä, onko e-lauseiden yleiskategorian perustuloaminen tarpeen - vai pitäisikö kyseisiä syntaktisia ilmiöitä kuvata tästä käsitteestä irrallaan, muissa yhteyksissä?